

РОЗДІЛ 2 ГЕРМАНСЬКІ МОВИ

УДК 811.111'37'24

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.44.2.8>

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ЛЕКСИКИ ДЛЯ ГАЛУЗІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

METHODOLOGY FOR STUDYING ENGLISH PROFESSIONAL VOCABULARY IN DIGITAL TECHNOLOGY

Каленченко О.О.,

orcid.org/0009-0000-7961-1020

кандидат філологічних наук,

*асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Стаття присвячена аналізу ефективних підходів покращення словникового запасу спеціаліста галузі цифрових технологій, що вивчає іноземну мову. Дослідження проведено на матеріалі тематичного зрізу The User Interface. Особливу увагу приділено структурному підходу організації професійного вокабуляру і обґрунтовано виокремлення у ньому трьох основних сегментів. З позицій функціональної продуктивності проаналізовано General, Passive та Active vocabulary у світлі переваг та недоліків задля ефективного відбору лексики і її фіксації мовцем у відповідній частині свого професійного вокабуляру. У ході дослідження основний акцент поставлено на особистісному підході структурування лексики, її опрацювання відповідно до персональних прерогатив, зацікавлень, досвіду та професійного контексту мовця. Представлений конструктивний взаємозв'язок пасивного та активного словника як частин, що забезпечують розуміння мовного середовища та активну комунікацію проливає світло на специфіку роботи з кожним сегментом професійного вокабуляру. Методику ефективного відбору лексики проілюстровано за принципом спорідненості категорій смислових конотацій з особистими та професійними зацікавленнями мовця. У статті представлено техніку застосування можливостей словотвору у фокусі бінарних видозмін, використання похідних слів та контекстуальних словосполучень. Особистісний підхід накопичення лексики на прикладі понять і характеристик тематичного зрізу The User Interface продемонстровано із застосуванням ряду ефективних методик зміни контекстів та стилізації. Особлива увага приділена характерній проблемі звикання мовця до мінімально комфортного активного вокабуляру та способам розширення його меж. З цією метою осмислено методи подолання психологічних перешкод задля виходу за межі звичного вокабуляру через особистісно орієнтовані перспективи накопичення і фіксації продуктивної лексики у активному словнику мовця.

Ключові слова: активний словник, пасивний вокабуляр, селекція, структурування, контекст, особистісний мовний профіль.

This article analyzes effective methods for increasing vocabulary among digital technology specialists who are studying a foreign language. The research is carried out based on a user interface case study. The main focus is placed on students' professional vocabulary, distinguishing three main vocabulary sections. Lexical functionality is applied as the main criterion for general, passive and active vocabulary in a multifaceted analysis. All advantages and disadvantages of these three vocabulary sections are considered in developing the most productive strategy for lexical selection. In this research, greater emphasis was placed on a personalized approach to vocabulary structuring and processing taking into account students' prerogatives, interests, experience and professional context. The natural connection between Passive and Active vocabulary is demonstrated in the focus of understanding of the foreign language environment and active communication. This result can be helpful in organizing each vocabulary section in the most effective way. This methodology is illustrated using the principle of combining lexical connotations with students' personal and professional interests. The word-formation technique was demonstrated through the positive effects of binary word changes, the creation of new related words, and contextual word combinations. The individual approach to word selection is characterized using the User Interface context involving the context shifts and stylization. The problem of limited active vocabulary, where the speaker feels comfortable using a small but sufficient number of words is identified as one of the key aspects of this article. To address this barrier, language-related psychological fears are analyzed. Methods for expanding the limits of active vocabulary are proposed, outlining word selection prospects in close connection with personal qualities of students and their individual professional experience.

Key words: active vocabulary, passive vocabulary, selection, structuring, context, personal language profile of the speaker.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших компонентів мовної компетентності спеціалістів технічної сфери є достатньо накопичений словниковий запас, що забезпечує широкі можливості номінації технологій і процесів, а також характеристик явищ відповідно до мети і завдань професійного напрямку. На думку більшості експертів, накопичуваний словниковий запас, з точки зору ефективності, має вирізнятися не стільки обсягом, скільки продуктивністю і функціональністю. Тому співвідношення кількості лексичних одиниць словникового запасу до можливостей їх практичного застосовування у комунікативній ситуації становить актуальну проблему методики опанування лексичного інструментарію іноземної мови за професійним напрямком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця проблема є предметом аналізу дослідників та авторів методик вивчення іноземної мови. Найпомітнішим її аспектом є узгодження та співвідношення понять Active та Passive vocabulary, специфіки їх застосування, функціональності на фоні переваг і недоліків. Однією із найпомітніших у цій сфері наукового дискурсу є позиція Батті Лауфер, дослідниці, яка аналізує процеси накопичення словникового запасу, акцентуючи на важливості як масивно-кількісного так і глибинного виміру особистого вокабуляру мовця. Вона виділяє три основні типи: пасивний, керований активний та вільний активний словниковий запас. Базуючись на даних проведених дослідів та висновках власних аналітичних спостережень, авторка приходить до висновку: «...Оскільки розширення пасивного словника передбачає вивчення менш частотно вживаних лексем, учень може передавати тільки їхні значення радше цілеспрямованого використання. Без зусилля ці слова не будуть активовані і залишаться у пасивному словнику» [3, 267]. Дослідниця слушно зауважує, що поповнення пасивного вокабуляру може не мати очікуваного впливу на рівень вільного мовлення учня і набутий значний словниковий запас не завжди означає розширення активного словника. Про стратегії опанування словникового запасу говорять інші дослідники. Стів Кауфман у пошуках ефективної методики засвоєння словникового запасу головний акцент ставить саме на Passive vocabulary. Підсумовуючи свій багаторічний досвід, відомий дослідник і поліглот вдається до цікавого зміщення акцентів. Виходячи із загальноприйнятого пріоритету, згідно з яким основна увага приділяється вмінню мовця висловлювати свою думку за допомогою Active vocabulary, автор фокусується на фундаменталь-

них перевагах Passive vocabulary, що забезпечує розуміння мовцем іншомовного середовища і гармонійне перебування у ньому: «Якщо, таким чином, Ви принаймні розумієте, що говорить Ваш співрозмовник, володіючи широким пасивним вокабуляром, Ви будете почувати себе більш впевнено і комфортно» [2]. Це, на думку дослідника, сприяє ефективному застосуванню також і активного словника, коли вільне сприйняття змісту бесіди нівелює тиск на мовця, і він отримує більше часу для пошуку потрібних слів для висловлення з одночасною можливістю «спробувати активувати потрібну частину пасивного словника» [2]. Відомими також є висновки лексикографа та експерта словникової справи С'юзі Дент про те, що в середньому пасивний вокабуляр дорослої англомовної людини вдвічі перевищує її активний словник [1]. Ці факти підкреслюють закономірну важливість процесів розуміння, що передують висловлюванню і водночас акцентують на подоланні інертності пасивного словника як перешкоди активному вокабуляру.

Постановка завдання. Наявність дискусійних моментів навколо проблематики особистого вокабуляру мовця, потреба уточнення функцій і визначення недоліків та переваг Active та Passive vocabulary зумовлюють спектр основних завдань, головним із яких буде обґрунтування методів організації, структурування та закріплення продуктивної професійно-орієнтованої лексики у відповідних сегментах словникового запасу. Ця методика допоможе зафіксувати бажані вирази з їх перерозподілом у активному та пасивному словнику, розкривши їхні додаткові можливості.

Виклад основного матеріалу. З точки зору врегулювання кількісного виклику, пов'язаного із труднощами запам'ятовування великої множини слів, на думку багатьох експертів, ефективним є структурування. Чітке виокремлення сегментів словникового запасу та їх функціонального потенціалу у фокусі сильних і слабких сторін забезпечить мовцю не лише розуміння доцільності, а й можливість перерозподілу різномірних сегментів лексики відповідно до мети і завдань комунікативних ситуацій. З позицій фокусування на продуктивних частинах лексичного вокабуляру, словниковий запас мовця може бути поділений на три основні сегменти з перевагами та недоліками, які необхідно проаналізувати.

Щоденні зорові та аудіальні контакти з професійною лексикою сприяють інтеграції великої кількості слів до найбільшого сегменту General vocabulary, де зосереджуються як цілеспрямовано прочитані, так і випадково почуті або

принагідно вивчені слова, які ще не закріплені у свідомості мовця, а постають у інтуїтивно-асоціативних зв'язках з їхніми значеннями та контекстом. Значна кількість слів із General vocabulary крізь призму свідомого відбору мовця поповнює наступний сегмент вокабуляру – Passive vocabulary, який об'єднує слова практично корисні для професійного використання. Ця лексика прямо відповідає конкретним завданням і професійній меті мовця. Слова з Passive vocabulary, хоча ще не мають бажаного потенціалу автоматичного використання, але є чітко впізнаваними і, за потреби, точно відтворюваними мовцем. Розуміння смислових конотацій та можливості перекладу визначають переваги цієї частини вокабуляру. Незважаючи на те, що Passive vocabulary структурує об'ємний і цінний сегмент ретельно опрацьованої лексики, мовець активує її тільки за потреби, у конкретній комунікативній ситуації, яка впливає на мовця, ставлячи певні завдання та виклики. Таким чином, активуючись, Passive vocabulary стає у нагоді мовцю для успішної взаємодії з факторами зовнішнього впливу.

Найціннішу частину лексичного інструментарію мовця з точки зору адаптивності та функціональності становить його Active vocabulary, який на відміну від Passive vocabulary є динамічним та гнучким ресурсом, що дозволяє не тільки реагувати на виклики ситуації, а й її прямо впливати на неї. Активний словник концентрує у собі ті лексичні компоненти, вирази і звороти, які для мовця є особистісно репрезентативними, в них віддзеркалені індивідуальні смислові та лінгвостилістичні прерогативи мовця, які за посередництва активного словника оприявлюються і забезпечують активну позицію мовця у комунікативній ситуації. Тобто на протигагу нейтральному профілю Passive vocabulary, що сприяє розумінню та допомагає реагувати на завдання і виклики професійного середовища, активний вокабуляр розкриває особистісний лінгвопрофіль мовця, сприяє активній позиції та лідерству у комунікації.

Кожний сегмент вокабуляру, попри власні недоліки і переваги, є цінним для мовця і покликаний вирішувати ряд функціональних завдань. Так, основна функція General vocabulary є інтеграція нових слів, що потрапляють у фокус уваги мовця. Попри недостатню структурованість цей сегмент вокабуляру забезпечує не тільки можливості селекції практично корисних слів, а й творчий прояв інтересів та прерогатив мовця, який за своїм смаком та світоглядними принципами формує практично-функціональний словниковий запас, що стає інструментом вирішення типо-

вих проблем у професійному середовищі. Добре структурований і організований для вирішення практичних завдань Passive vocabulary використовується мовцем вибірково і активується під дією зовнішнього впливу, виклику, що спонукає мовця пригадувати і використовувати накопичений вокабуляр.

Не вирізняючись на його фоні масивним обсягом лексики, Active vocabulary, є динамічним та керівним інструментом, що організовує комунікацію, забезпечує планомірне і структуроване розгортання її основних етапів, надаючи їй характерного, часто неповторного звучання, що залежить від індивідуальності конкретного мовця. Таким чином, знаючи основні принципи структурування професійного вокабуляру та керуючись пропорціями недоліків і переваг кожного його сегменту, мовець має змогу розбудувати та організувати власний словниковий запас максимально ефективно, відповідно до базових стандартів професійного середовища, враховуючи свої мовні та світоглядні особливості. Окрім цього, знання меж і функцій сегментів вокабуляру дозволяє врегулювати проблему мотивації вивчення значного масиву лексики. Свідомий і цілеспрямований розподіл визначень, термінів, словосполучень і професійних зворотів на чіткі сегменти буде підживлювати мотивацію засвоєння лексики, часто неоднорідної і нецілісної за своїм функціональним призначенням. Традиційне відчуття втоми, що супроводжує процес тривалого запам'ятовування слів завдяки структурно-сегментному підходу буде поступатися приємному усвідомленню доцільності, чіткості та керованості самостійно розбудованим вокабуляром іноземної мови.

Розглянемо процес перерозподілу ключових слів між сегментами вокабуляру мовця на прикладі професійно-орієнтованої теми The User Interface and application layout. Ця тема зазвичай охоплює низку епізодів щодо визначення і пояснення сутності, функцій та призначення інтерфейсу користувача, різних видів та етапів створення макету інтерфейсу, його технічних переваг та недоліків. У фокус уваги мовця одразу потрапляє значний масив General vocabulary, який у цій комунікативній ситуації охоплює різноманітні назви деталей, процесів та характеристик макету інтерфейсу користувача, таких як *buttons, menu, text field, hover, scroll, usability, accessibility, consistency, responsiveness, color scheme, visual design etc.* Першорядним завданням мовця, згідно із принципом структурування, буде відбір потрібних компонентів для поповнення пасивного вокабуляру для розуміння, а згодом і окремих найпродуктив-

ніших лексем для активного висловлювання. При цьому ефективними для процесів селекції можуть виявитися особистісні прерогативи мовця, які допоможуть організувати накопичення пасивної і активної лексики відповідно до його смаків, зацікавлень, професійного і життєвого досвіду.

Так, наприклад, мовець із раціональним типом світогляду легше засвоїть слова та вирази на означення чітких, пов'язаних логічними конотаціями понять та характеристик інтерфейсу, наприклад *cohesive, consistent, coherent, clear and logical layout*. Для мовця із емоційною домінантою ближчими виявляться словосполучення, що виражають миттєві реакції та оцінки: *clunky, cluttered, cumbersome interface*. Мовець, що схильний акцентувати на візуальних перевагах або недоліках у першу чергу сфокусується на лексиці із контексту зорової рецепції: *visually pleasing, visually appealing, visually calming interface*. Спеціалісти, зацікавлення яких зосередженні перш за все на функціональній стороні технічних явищ обов'язково звернуть увагу на відповідний сегмент понять: *functional, inefficient, user-friendly, user-centric layout/interface*. Професіонали, схильні до естетизації технічних явищ, будуть поповнювати словниковий запас відповідними компонентами: *elegant, polished, aesthetic, harmonious interface/layout*.

Загалом, у ході формування Passive vocabulary для даної комунікативної ситуації вирішальну роль можуть відігравати індивідуальні фактори, пов'язані з характером, світоглядом та досвідом мовця. Ці ж фактори, безумовно, мають вплив і на формування активного вокабуляру, коли мовець, свідомий принципів гармонійності та мовно-мисленнєвої відповідності, продовжує цілеспрямований і ретельний відбір найближчих і характерних для себе смислових конотацій опрацьованих понять. За висновками дослідників, допомогу у закріпленні лексем активного вокабуляру може забезпечити ряд підходів, таких як тренувальна зміна жанрів і контекстів використання слів. Це створить практику гнучкого переключання між різними комунікативними зрізами, їх стилями та змістами, що обертаються довкола нових компонентів активного вокабуляру: «Чим частіше Ви зустрічаєте слово у різних контекстах – при читанні, аудіюванні, бесіді – тим більша вірогідність того, що воно поповнить Ваш активний словник» [5].

Наприклад, мовець, який працює з темою The User Interface, може порівнювати контекстуальне використання ключового прикметника *accessible* (доступний) паралельно із суміжною темою Web

Design у пошуку нових смислових конотацій: *The software comes with an accessible user interface and comfortable keyboard navigation / Accessible web design is gaining popularity as one of today's major trends, supporting people with disabilities*. Порівнюючи конотації прикметника *accessible*, у двох різних контекстах, мовець має змогу фокусуватися, відповідно на різних аспектах його значення, що стосуються структури, змісту, контенту (*Accessible web design provides a clear page layout, suitable color contrast, and reliable fonts*) та функціональності, навігації, керування (*An accessible user interface provides responsive buttons, drop-down menu and tool tips*). Так само мовець для ефективної фіксації ключового технічно значущого прикметника *intuitive* (інтуїтивно зрозумілий) може вдаватися до контекстуальних зіставлень у межах суміжної теми Graphic Design: Our developers made *the application more intuitive* by incorporating recognizable navigation elements such as functional buttons paired with appropriate icons and harmonious color schemes / The main goal of *Intuitive graphic design* is to help users understand on-screen information through the use of icons and calming colors. Використання суміжних контекстів розширює ряд смислових конотацій ключового прикметника *intuitive*, закріплюючи значення, пов'язані як з функціональністю інтерфейсу (*intuitive interface*), так і з розумінням контенту на основі сприятливого дизайну (*intuitive graphic design*). Основний вплив методики зміни контекстів полягає у тому, що мовець актуалізує ключове слово часто з новою для себе конотацією, смисл якої розкривається на основі знання його базового значення. Цей процес зацікавлює мовця і може створювати ефект кросворду, що супроводжується відчуттям позитивної інтриги та готовності мовця розпізнавати неочікувані конотації ключового слова.

Обсяг активного словника може бути суттєво розширений можливостями словотвору з використанням суфіксів та префіксів. Наприклад, за допомогою морфемних видозмін ключове слово може бінарно резонувати у відповідних контекстах позитивних або негативних характеристик інтерфейсу: *cluttered/uncluttered interface, well-organized/disorganized layout*. Оскільки на формування активного словника має прямий вплив професійне покликання мовця, напрям словотвірних процесів буде визначатися саме цим фактором. Наприклад, для мовця, який обрав сферу, де превалує офіційне спілкування, словотвірні видозміни ключової професійної лексики будуть націлені на увиразнення академічного, ділового

стилю, який у галузі цифрових технологій передбачає низку підходів, таких як інтенсивне використання іменників, похідних від прикметників для формалізованого увиразнення якостей та характеристик пристроїв або технологій. Цей підхід надає широкі можливості для автоматичного накопичення активного словника, коли мовець засобами словотвору відповідно до стилю і мети комунікативної ситуації може створювати нові похідні від ключового поняття лексеми: *One of the biggest challenges in layout design is balancing simplicity and functionality*. Як бачимо, для ключових понять, пов'язаних із акцентуванням на технічних якостях, застосовано похідні відприкметникові іменники. Так само засоби словотвору допоможуть у розширенні активного словника при фокусуванні на важливих проблемах і викликах сучасного дизайну інтерфейсу: *visual inconsistency, interaction inconsistency, maintaining consistency*. Помітний при цьому спосіб утворення не лише споріднених слів, а й словосполучень також сприятиме можливостям активного висловлювання: *Language considerations and global usability* are among the most common challenges in designing interfaces for international audiences.

У пошуках дієвих способів накопичення активної лексики дослідники зосереджуються на ряді верифікованих підходів. Перш за все, це загальна практика мовлення та письма, при яких мовець зникає до обставин, за яких йому доводиться, не обмежуючись лише розумінням, знаходити та активувати потрібні слова для реагування та висловлювання. Частотне повторення такої практики, а також повторення слів, що активуються для вирішення типових завдань веде до закріплення цих слів у активному використанні. Але, не зважаючи на очевидні переваги широкого активного вокабуляру, автори методик викладання іноземних мов часто констатують, що навіть «досвідчені мовці володіють великим запасом пасивного словника порівняно з невеликим обсягом активного» [4]. До причин, що можуть зумовлювати таку закономірність відносяться особливості індивідуальної манери мовлення, націленої на економію мовленнєвих ресурсів. Інколи підсвідомий страх не впоратися зі складними формами вербалізації думки підштовхує мовця до простоти, ясності, уникнення громіздких мовних засобів. Цей психологічний фактор також може стосуватися влучно спостереженої ситуації, за якої «ми, вивчаючи тисячі слів, так і залишаємося міцно прив'язаними до того самого, звичного для нас обсягу словникового запасу» [1]. Оскільки цей апробований часом невеликий, але надійний

активний вокабуляр може забезпечувати мовцю рівень базової комунікації, для більш складних та несподіваних комунікативних ситуацій він може виявитися недостатнім.

Тому для подолання проблеми виходу за горизонт комфортного словникового запасу мовцю може бути запропонована методика планування і накреслення перспектив. При цьому принципи структурування та селекції за особистими пріоритетами залишаються провідними. Наприклад, мовець, знаючи загальні характеристики недосконало спроектованого інтерфейсу (*cluttered layout, poor usability, inconsistent design, navigation problems*) може розширити свій активний словник, вийшовши за межі комфортного сприйняття. Вдаючись до структурованого фокусування на конкретних категоріях негативних характеристик інтерфейсу, в силу свого досвіду або освіти, мовець може здійснити характерний для нього лексичний відбір. Наприклад, зосередитися на можливій візуально-геометричній інтерпретації вдалого або невдалого інтерфейсу. Це суттєво доповнить звичний вокабуляр мовця виразами: *low readability, poor alignment, poor information architecture, unclear labels, distracting animations, text overflow*. Для іншої ситуації, де важливим може виявитися акцент на зв'язку з аудиторією вебсайту, мовець може опрацювати відповідну лексику, також поєднану спільним вектором, спрямованим до користувачів інтерфейсу: *user frustration, not mobile-friendly, not responsive design, no user feedback, etc.*

Висновки. Отже, проведений аналіз способів поповнення та закріплення компонентів пасивного та активного вокабуляру мовця дозволяє стверджувати, що за допомогою принципів структурування та селекції за особистими пріоритетами мовець може ефективно керувати зміщенням лексики між різними частинами власного вокабуляру. Виокремлені переваги та можливі недоліки кожної з цих частин дозволять мовцю максимально ефективно використовувати різномірну лексику відповідно до завдань і мети професійної сфери. У широкому лексичному діапазоні *General vocabulary* мовець реалізує особисті творчі можливості структурування та формування вокабуляру, необхідного для розуміння мовного середовища (*Passive vocabulary*). Ця частина формується переважно за пріоритетами, суголосними тим лексичним категоріям, до яких найбільше тяжіє мовець – з емоційними, логічними, технічно-функціональними або візуально-естетичними конотаціями. Для удосконалення

активного словника (Active vocabulary), який забезпечує динамічний процес висловлення думки, окрім особистісно орієнтованих підходів відбору лексики обов'язково враховується досвід мовця та контекст його професійної діяльності. Фокусування на сегментах лексики і смислових конотаціях, здатних точно представити сферу професійного покликання мовця забезпечить плавність і гармонійність засвоєння необхідного лексичного запасу для активної комунікації. Цим процесам сприятимуть навички словотвору, за допомогою яких можливе

автоматичне розширення вокабуляру за рахунок використання похідних слів у необхідному контексті. Продуктивними для активного словника є бінарні видозміни слів, навички номінації процесів та якостей, відображені похідними іменниками, контекстуальні словосполучення. Для мовців, зосереджених на звичному для себе лімітованому вокабулярі, який забезпечує мінімальні можливості комунікації є корисним вихід за межі комфортної зони з проектуванням перспектив при врахуванні фактору особистих прерогатив, досвіду та професійного контексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Fowler A.-M. Increase Speaking Vocabulary: How to Activate Passive Words. *Speak confident English*. 2024 September 4 : website. URL: <https://www.speakconfidentenglish.com/increase-speaking-vocabulary> (Last accessed: 24.12.2025).
2. Kaufmann S. Active and Passive vocabulary in Language Learning. *Medium. Ling Q*. 2017 November 15 : website. URL: <https://medium.com/the-linguist-on-language/active-and-passive-vocabulary-in-language-learning-9d7ec939cdb0> (Last accessed: 23.12.2025).
3. Laufer B. The Development of Passive and Active Vocabulary in a Second Language: Same or Different? *Applied Linguistics* 19/2. Oxford University Press. June 1998. P. 255–271. URL: <https://www.researchgate.net/publication/31025410.pdf> DOI:10.1093/applin/19.2.255 (Last accessed: 24.12.25).
4. Passive vocabulary. *British Council. Teaching English* : website. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk> (Last accessed: 23.12.2025).
5. Understanding Active vs. Passive Vocabulary for Language Learning. *Teachers Institute. Pedagogy of English*. 2024 January 11 : website. URL: <https://teachers.institute/pedagogy-of-english/active-vs-passive-vocabulary-learning> (Last accessed: 23.12.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025